मेदि० । ४विवाहे च अमरः । "कालमेव प्रतीक्षते निर्वे(र्दे)शं भृतको यथा" मनुः । "अर्थानुकृतनिर्वेशो जन्मकोट्यंहसामपि" भाग० ६ २ ७ श्लोकः ।

निर्वेष्टन न० नितरां वेष्टनमत्र । १सूत्रवेष्टननलिकायां नाडीकरे हारा० प्रा०ब० । वेष्टनरहिते त्रि० ।

निर्वेष्टुकाम पु० निर्वेष्टुं कामो यस्य तुमोऽन्तलोपः । विवोढुकामे । "निर्वेष्टुकामो रोगार्त्तो यियक्षुर्व्यसने स्थितः । अभियुक्तस्तथाऽन्येन राजकर्मोद्यतस्तथा" । आसेधनिषेधे नारदः ।

निर्व्यथन न० निर्+व्यथ–भावे ल्युट् । १नितरां व्यथने २छिद्रे अमरः । निर्गतं व्यथनं यतः प्रा०ब० । ३व्यथाशून्ये त्रि० ।

निर्व्यापार त्रि० निर्गतो व्यापारो यस्मात् प्रा०ब० । व्यापारशून्ये तूष्णीं स्थित्यादौ । (तं मणिम्) "दधार मैथिलीकण्ठनिर्व्यापारेण बाहुना" रघुः ।

निर्व्यूढ त्रि०निर्+वि–वह–क्त । १निष्पन्ने २समाप्ते ३सुसम्पन्ने अप्रतिबन्धे ४यथेष्टवियोगार्हे । यथा स्त्रीणां पतिपुत्रादिधने न निर्व्यूढं स्वत्वं पुंसान्तु तन्निर्व्यूढं स्वत्वम् अप्रतिबन्धकतया यथेष्टविनियोगार्हत्वात् । पुत्रिकारूपाया दुहितुश्च पुत्रोत्पत्त्यनन्तरं पितृधने निर्व्यूढं स्वत्वं पुत्रोत्पत्तेः पूर्वन्तु न निर्व्यूढमिति भेदः इति दायभागमतम् । मिताक्षरामते तु स्त्रीसंक्रान्तधनस्यापि स्त्रीधनतया यथेष्टविनियोगार्हत्वेन तत्र स्त्रीणां निर्व्यूढं स्वत्वम् ।

निर्व्यूह पु० निर्यूह+पृषो० । १निर्यूहे नागदन्ताकारकाष्ठे हेमच० । "द्वारतोरणनिर्व्यूहध्वजसंवाहशोभिना" भा० व०१६०अ० । प्रा०ब० । २व्यूहरहिते सैन्यादौ त्रि० ।

निर्हरण न० निःशेषेण हरणम् । १दाहार्थं शवादेर्बहिर्हरणे, निःसारणे च । तस्य निर्हरणादीनि सम्परेतस्य भार्गव ! । युधिष्ठिरः कारयित्वा मुहूर्त्तं दुःखितोऽभवत्" शु० त० भागवतवाक्यम् । २नाशने च "तस्माद्भवद्भिः कर्त्तव्यं कर्म्मणां त्रिगुणात्मनाम् । बीजनिर्हरणम्" भाग० ७ ७ २८ ।

निर्हा(र्ह्रा)द पु० निर्+हद (ह्रद) वा घञ् । शब्दभेदे खगादीनां शब्दे "सारसानाञ्च निर्ह्रादमत्रोदकमसंशयम्" भा० व० ३११० । "सारसैः कलनिर्ह्रादैः क्वचिदन्नमिता ननौ" रघुः ।

निर्हार पु० निर्+हृ–घञ् । १निखातशल्यादेः उद्धरणे २मलमूत्रादित्यागे "आहारनिर्हारविहारयोगाः सुसंवृता धर्मविदा तु कार्य्याः" आ०त० । ३प्रेतदेहस्य दाहार्थं बहिर्नयने, ४यथेष्टविनियोगे च । "न निर्हारं स्त्रियः कुर्युः कुटुम्बात् बहुमध्यगात् । स्वकादपि च वित्ताद्धि स्वस्य भर्तुरनाज्ञया" मनुः ।

निर्हारक त्रि० निर्हरति बहिर्गमयति निर्+हृ–ण्वुल् । शवादेर्गृहात् बहिष्कारके "प्रेतनिर्हारकाश्चैव वर्ज्जनीयाः प्रयत्नतः" मनुः प्रेतनिर्हारकस्य अपाङ्क्तेयत्वोक्तिर्धनग्रहणेन तन्निर्हारकविषया । धर्म्मार्थं तन्निर्हारे तु न दोषः "एतद्वै परमं तपो यत् प्रेतमरण्यं हरन्तीति" कुल्लूकभट्टधृतश्रुत्या तद्विधानात् ।

निर्हारिन् पु० निर्हरति दूरं गच्छति निर्+हृ–णिनि । १दूरगामिगन्धे अमरः । २निर्हरणकर्त्तरि । ३शवादेर्बहिर्निष्कारके त्रि०च ।

निर्हिम अव्य० हिमस्याभावः अव्ययी० । १हिमाभावे निर्गतं हिमं यतः प्रा० ब० । २हिमशून्ये त्रि० ।

निर्ह्रास पु० निःशेषेण ह्रासः । नितान्तह्रासे "निर्ह्रास एवैकस्मिन्" आश्व० श्रौ० ६ ६ ६ ।

निलय पु० निलीयतेऽत्र ली–आधारे अच् । १गृहे २आवासस्थाने च अमरः । "निलयः श्रियः सततमेतदिति" माघः । ३निःशेषेण लये ४अदर्शने । उभयत्र "सञ्चारपूतानि दिगन्तराणि कृत्वा दिनान्ते निलयाय गन्तुम् । प्रचक्रमे पल्लवरागताम्रा प्रभा पतङ्गस्य मुनेश्च धेनुः" रघुः ।

निलयन न० निलीयतेऽत्र नि+ली आधारे ल्युट् । नीडादावाश्रये । "निलयनञ्चानिलयनञ्च" तैत्ति०उप० "निलयनं नीडमाश्रयो मूर्त्तस्यैव धर्मः" भा० । "विह्वलं तत् समुद्राभं सभयं भारतातुरम् । बलमासीत् तदा सर्वमृते द्रोणार्जुनावुभौ । तावेवास्तां निलयनं तावार्त्तायनमेव च" भा०द्रो० १८८ अ० । भावे ल्युट् । २श्लेषणे सम्बन्धे "उत्तमाङ्गे निलयनं कपोतकङ्कप्रभृतीनाम्" सुश्रु० ।

निलिम्प पु० नि+लिप कर्त्तरि श । १देवे "जटाकटाहसम्भ्रमभ्रमन्निलिम्पनिर्झरी" रावणकृतशिवस्तोत्रम् । "येऽस्यां स्थ ध्रुवायां दिशि निलिम्पा नाम देवास्तेषाम्" अथ० ३ २६ ५ । २स्त्रीगव्यां स्त्री त्रिका० । स्वार्थे क । निलिम्पिका सौरभेय्यां स्त्रीगव्यां स्त्री हेम० ।

निलीन त्रि० नितरां लीनः । अत्यन्तसम्बद्धे तस्यादूरदेशादि ऋश्यादि० क । निलीनक तत्सन्निकृष्टदेशादौ त्रि०